

*Hoe een zeeldrayer¹ mits de claerheydt der vlammen dis viers
enen monic uut sijnder cameran van sijn wijf sach gaen.²*

[48]¹

H Et was een seer slecht,² goet man, een zeeldraiere, die hadde een wijf van cleynder eerbaerheyt³ die hem niet ghetrouwe en was. Die welcke midts toedoene eender coppelerssen, doer ghyften, aen eenen monick haer liefde leyde, die een rijck prioer ende een oncuysch man was. Ende die ghifte was de oorsake des wercx. Daerom seyt de wijse man: “So wat vrouwen eenighe ghyften neemt, die vercoopt hair selven.” Tgebuerde in eender nacht dat de self prioer bi hair gheleghen was, ende als hy wederomme uut en huysse gaen soude, bestont dat vier te bernen ende te lichten⁴ als dat hem de zeeldrayer uuter cameran sach gaen. Midts den welcken hi⁵ tot sinen wive seyde dat hi lieden gesien hadde. Dair om si seer thornich [wert],⁶ segghende dat die duvele ware geweest. Daer van de goede man bestont te droeven ende rouwich te sine. Ende die vrouwe die dair was vol alder boosheyt, ginc tot haerder coppelerssen, die sonderlinge veel valscheden wiste. Als dan die selve den zeeldrayer sach gaen zeelen draiende, quam si neven hem, een vlocke swerte wolle al gaende spinnende, ende hadde noch een vlock witter wollen over hair geborgen. Ende als hair de zeeldrayer sach, seyde hi tot haer: “Gevadere,⁷ mi dunct ghi spint swerte wolle.”

1. zeeldrayer: touwdraaiier

2. [Furter 1513] fol. F1r: wie eyn seyler by eynem gelast eyns füres eynen münich sach vß siner kamer gon von sinem wibe.

1. [Eckrich] fol. 34c: .l. D'un cordier et de sa femme

2. slecht: eenvoudig, simpel

3. [Eckrich] fol. 34c: Si avoit une femme qui n'estoit pas trop sage, ne qui ne gardoit pas sa loiaulté vers lui — [Furter 1513] fol. F1v: der hatt eyn wib von kleinen witzten vnnnd die ir trüw nitt an im hielt /

4. Het smeulende vuur in de slaapkamer vlamt op, vermoedelijk omdat er door het openen van de deur een luchtstroom ontstaat.

5. hi: de touwdraaiier — alsof zij in een meerpersoonsbed liggen: de vrouw in het midden en de beide mannen aan weerszijden.

6. Ontbreekt in [Vander Noot 1515] — [Furter 1513] fol. F1v: darumb sy sere zürnen ward /

7. gevadere: 'buurvrouw' — [Eckrich] fol. 34d: Ma commere (zij noemt hem hem 'mon compere') — [Furter 1513] fol. F1v: min gefatter

— “Ic en doe niet,” seyde si. Daerna een wijle als si van hem gegaen was, nam si dye ander wolle. Dat sach nu de zeeldrayere ende seide: [i6v] “Hoe es dit, ghevadere, spindi nu witte wolle?” “[H]ey,⁸ ghe[v]ader,” seyde si, “wat wollen sout⁹ dan sijn?”¹⁰ Ick geloove dat ghi sprietoocht,¹¹ ghelijck men doet tusscen dach ende nacht,¹² als men wat waent sien ende nochtans niet en siet. Ghi sijt vol ghepeys ende u is eenighe sake toe comen.”¹³ De goede man gheloofde hair ende waende dat si waer gheseyt hadde, tot haer segghende: “Ghevadere, ick heb te nacht, als ick geloove, iet uut onser cameren sien gaen.” — “O, du, mijn lieve ghevadere,” sprack de oude coppelersse, “ten es waerachtich anders nyet dan den dach ende den nacht.” Aldus verkeerde si die sake ende stelde den goeden man te vreden met haerder valscheyt. Corts daerna ghebuerdet dat de zeeldrayere teender mert¹⁴ gaen wilde ende waende een sacxken oft maelken¹⁵ onder tvoeten inde vanden bedde te nemen ende greep daer vore des prioors bro[e]ck,¹⁶ die hi met hem droech voir sinen budel.¹⁷ Als hi nu opter mert quam, waende hi sinen buydele oft saxken uut langhen¹⁸ ende bracht des prioors broeck uute, des hi seere verwondert was. Ende als de monick sijn broeck waende langhen, en vant hi anders niet dan den buydel. Mits den welcken de vrouwe wel mercte dat haer man de broec wech hadde, dair dore si seer bedroeft¹⁹ was. Des si wederom tot haerder coppelerssen ginc,

8. [Vander Noot 1515]: Wey [psychische contaminatie met ‘Wye’ (Hoe) ?] — [Eckrich] fol. 34d: Ha, dit elle, mon compere — [Furter 1513] fol. F2r: Hey sagt sie gefatter /

9. wat wollen sout dan sijn?: welke (kleur) wol zou het dan moeten zijn?

10. [Eckrich] fol. 34d: que avez vous? En bonne foy, il n’en est rien — [Furter 1513] fol. F2r: wie ist üch dann / es hatt nit so^cllliche gestalt /

11. sprietoocht: dubbel ziet

12. tusscen dach ende nacht: in de schemering — [Furter 1513] fol. F2r: in der scheidung tag vnnnd nachts /

13. [Furter 1513] fol. F2r: ir syent zû vil verdachtlich vnd üch ist ettwas sachen angelegen /

14. mert: markt — [Furter 1513] fol. F2r: dry milen da dannen /

15. maelken: boodschappenzak

16. [Vander Noot 1515]: broock — [Eckrich] fol. 34d: braies — [Furter 1513] fol. F2r: brûch

17. Het is nog donker in de slaapkamer en de touwdraaier ziet niet wat hij pakt.

18. uut langhen: te voorschijn halen

19. [Furter 1513] fol. F2: des sy gar hartt erschrack /

dier si de sa[k]e²⁰ te kinnen ghaf, haer biddende dat si haren man eenichsins bedrieghen ende te vreden stellen wilde. “Doet een broeck aen!”, seyde dat oude wijf, “ende ic sal oock een aen trecken. So selen wi tot hem segghen dat wi broecken dragen.” Dwelc si also dede. [k1r] Als nu de goeden man thoernich ende bedroeft thuis comen was, quam de oude coppelersse tot hem, vraghende hoet met hem ghinck ende wairom dat hi truerde, “want mi dunct,” seyde si, “dat u iet mescomen es. Hebdi iet verloren?” — “Neenick, voerwaer!”, sprack de zeeldrayere. “Ick heb anders inden ghedachte.” Ende metten cortsten gheseyt, si vraechde so vele als dat hi haer ten lesten seyde hoe hi de broeck vonden hadde. Daerom si nerstelijck bestont te lachen, segghende: “Mijn lieve ghe[v]adere! Mijn lieve ghe[v]adere, ick sie wel dat ghi bedroghen sijt,²¹ want uwe huysvrouwe, ick ende meer andere goede vrouwen deser stat draghen broecken om ons teghen de vuile, onnutte boeven te bescermen, die de vrouwen foertselinghe onteeren willen. Ende om dat ghi niet meenen en sout dat ick loghe, so siet hier de mine!” Met dien hief si haer cleederen op, hem de broeck thonende. Ende doen hi die sach, meende hi dat si waer geseyt hadde.²² Aldus bedroech si hem anderwerf. Maer ten lesten ontdecket hem gerne dat onder den sneeu geborgen es ...²³

20. [Vander Noot 1515]: sade

21. [Furter 1513] fol. F2r: vnnd vff dem weg angefochten worden /

22. En dacht hij dat hij de broek van zijn vrouw gepakt had.

23. [Eckrich] fol. 35a: Mais au fort il couvient que [35b] le mal s'espreuve. — [Furter 1513] fol. F2r: Aber doch komen die ding zû letsten zû offnung.

Hoe es dic gheuadere spindi nu witte wolle wey
ghenader seyde si wat wollen soue dan sijn. Ich ge
looue dat ghi spriet oocht ghelijck men doet ruste
dach ende nacht/als men wat waent sie ende noch
tas niet en siet. Ghi sijt vol ghepeps ende u is eeni
ghe sake toe comen. De goede man ghelooft de hare
ende waende dat si waer gheseyt hadde/ tot haer
segghende. Gheuadere ich heb te nacht/also ich ge
looue ic wt onser camerren sien gaen. O du mijn
lieue gheuadere, sprach de oude coppelerste ten es
waerachtich anders niet dan den dach ende den
nacht. Aldus verkeerde si die sake/ ende selde den
goeden man te vreden met haerder valsche. Coets
daerna ghebuerdet dat de zeldrare teend met
gaen wilde ende waende een sachen oft maelken
onder voeten inde vanden bedde te nemen/ ende
grees daer voer des prioors broeck/ die hi met hē
droech voir sinen budel. Als hi nu opter mert qua
waende hi sinen budel oft sachen wt langen en
bracht des prioors broeck wt des hi seere verwō
dert was. Ende als de monich sijn broeck waer de
langhen en vant hi anders niet dan den budel.
Nits den welckē de vrouwe wel merce dat haer
man de broet wech hadde/ dair dore si seer bedroeft
was. Des si wederom tot haerder coppelerste gie
dier si de sade te kinnen ghas/haer biddende dat si
haren man eenichsins bedrieghen ende te vreden
stellen wilde. Doet een broeck aen seyde dat oude
wijf/ en ic sal oock een aen trecken/so selen wi tot hē
segghen dat wi broecken dragen/ dwelc si also dic de

Als nu de goeden m^athoernich en bedroeft thuis
comē was quam de oude coppelersse tot hem/vra
ghende hoet met hem ghinck ende wairom dat hi
truerde Want mi dunct sepe si dat v iet melcomē
es hebdi iet verloren Neenick voerwaer sprach de
zeeldraperie Ich heb anders inden ghedachte. En
metten cortsten ghesep si vraechde so vele als dat
hi haer ten lesten sepe hoe hi de broeck vōndē had
de. Daerom si nerstelijck bestont te lachen segghē
de Mij lieue ghenadere Mij lieue ghenadere
ich sie wel dat ghi bedrogghen sijt Want uwe hupf
vrouwe/ich ende meer andere goede vrouwen de
ser stat draghen broecken om ons teghen de vuile
onnutte boeuen te bestermen die de vrouwē foert
selinghe onteeren willen Ende om dz ghi niet mee
nen en sout dat ich loghe so siet hier de mine. Met
dien hief si haer deederen op/hem de broeck thōnē
de Ende doen hi die sacht meende hi dat si waer ge
sept hadde Aldus bedroech si hē āderwerf maer tē
leste oedecket hē gernē dz ond dē sineu geborgē es.
¶ Hoe de zeeldraperie beyde sijn wijfs beenē brack
ende die wederom dede ghenesen

De zeeldraperie wert nu op dres sake dinc hē
de des waer nemende/ende sacht sijn wijf die
wijfs tot des priors hups gaen Dwelck hi haer
mer eenen thoernighen moede seer diere verboot
maer si en condes niet ghelaten. Soe ghebuerdet
op een tijt dat de zeeldraper hem gheliet oft hi in eē
der stat verachtich vā hups ter mert ghereist had
de maer hi berch hem in een heymelijcke plaetse

h

*Hoe*²⁴ *de zeeldrayere beyde sijns wijfs beenen brack*
*e[n]de die wederom dede ghenesen.*²⁵

DE zeeldrayere wert nu op dees sake dinckende, des waer nemende,²⁶ ende sach sijn wijf dicwijls tot des prioors huys gaen, dwelck hi haer met eenen thoernighen moede seer diere²⁷ verboot, maer si en condes niet ghelaten.²⁸ Soe ghebuerdet op een tijt dat de zeeldrayer hem gheliet oft hi in eender stat verachtich²⁹ van huys ter mert ghereist hadde, maer hi berch hem in een heymelijcke plaetse. [k1v] Ende terstont liep dat wijf wederomme in des prioors huys. Der welcker hi na riep, segghende: “Ghi hebt mijn ghebot seer onlanghe ghehouden!” Doen ghinck hi inder stat tot eenen berbier,³⁰ metten welcken hi comanscaapte³¹ dat hi twe ghebroken beenen ghenesen soude, ende leyden³² met tsinen huise. Ende brack sijn wijf beyde haer beenen, seggende: “Ghi sult nu emmers eens deels mijn gebot houden ende niet gaen ter plaetsen, daer ick u niet hebben en wille!” Als hi nu haer beenen ghebroken hadde, leyde hise op een bedde ende lietse wederom genesen, daer si eenen langhen tijt also ligghen moeste.³³

24. [Vander Noot 1515]: ☉ Hoe

25. [Furter 1513] fol. F2r: wie der Seyler synem wyb durch eyn scherer beyde schenckel zerbrechen vnnd dar nach wider heylen ließ.

26. des waer nemende: en hij lette goed op

27. diere: streng

28. [Furter 1513] fol. F2v: als dann der tüfel mit sinen anfechtungen niemer rüwig ist /

29. verachtich van huys: ver weg van hun huis

30. berbier: barbier tevens chirurgijn — [Furter 1513] F2v: wund artzet

31. comanscaapte: een afspraak maakte

32. leyden met: nam hem mee naar

33. [Furter 1513]: fol. F2v: Nun zû lest / wart sy erst der tüfel gar betriegen / dann er vrsachte so vil torlicher gelüsten / in jren alten sinden das sy sich dero nit messigen wolte /

Ende terstōt liep dat wijf wederomme in des pri
oors hups/ Der welker hi na riep segghende/ ghi
hebt mijn ghebot seer onanghe ghehouden Doe
ghinch hi inder stat tot eenen berbier/ metten welc
ken hi comanscaepre dat hi twe ghebroken beene
ghenesen soude ende lepden met sinen huise ende
brack sijn wijf beyde haer beenen seggende. Ghi
sult nu emmers eens deels mijn gebot houdē en
niet gaen ter plaetsen daer ick u niet hebbe en wil
le Als hi nu haer beenen ghebroken hadde lepde
hise op een bedde ende liefse wederom genese/ daer
si eenen langhen tijt also ligghen moeste.

Hoe de zeldraper dē monick en sijn wijf dootstac
Also haest die wijf ghenesen was/ quam die
prioer wederom tot haer/ des die goede mā
seer onvreden was Maer hi gheliet hem of hi ge
slapen hadde/ op dat hi hoorē ende sien soude wat
si bedriuen souden En als hi sach dat de sake waer
was/ wert hi so uermaten choernich datti heel sijn
verstant verloos/ ende heymelijck een lanck swert
wt track/ stros int vier worpende op dz hi sien sou
de ende stach dat swert dwers doir den monick en
doer sijn wijf/ hen alle beyde in soedanigher sondē
doordende Daerna riep sijn ghebueren met meer
ander liden/ hen liden dat ihocrende Des de me
nighe grootelijck verwordert was/ dat die vrou
we den prioer lief ghy hat hadde die een leelijc grof
swert man was/ ende haer man secon en ienck
was Maer veel vrouwen ghelijckē der wolkine

*Hoe*³⁴ *de zeeldrayer den monick ende sijn wijf dootstac.*³⁵

A lso haest dit wijf ghenesen was, quam die prior wederom tot haer, des die goede man seer tonvreden was. Maer hi gheliet hem of hi geslapen hadde, op dat hi hooren ende sien soude wat si bedriven souden. Ende als hi sach dat de sake wair was, wert hi so utermaten thoernich datti heel sijn verstant verloos ende heymelijck een lanck swert³⁶ uut track, stroo int vier worpende op dat hi sien soude, ende stack dat swert dwers doir den monick ende doer sijn wijf, hen alle beyde in soedanigher sonden doodende. Daerna riep [hi]³⁷ sijn ghebueren met meer ander lieden, henlieden dat thoonende.³⁸ Des de menighe grootelijck verwondert was dat die vrouwe den prior lief ghehat hadde, die een leelijc, grof, swert man was, ende haer man schoon ende jonck was.³⁹ Maer veel vrouwen ghelijcken der wolvinnen, [k2r] die haer selven altijd vuecht totten onghemaecsten wolf.

Also doen oock de oneerbare vrouwen mits haren sonden ende doer aenvechtinghen des duyvels. Ende hoe de sonden swaerder sijn, hoe de duvele meer wils over henlien heeft. Want eest een ghehoude vrouwe ende een gheoerdent man,⁴⁰ des es de sonde te grooter. Ghelijck men dat in scriftueren bevint, als iemant met sijn na maech⁴¹ oft met sijn gevader oncuischeyt bedrijft, ende hoet nadre maechscap es, hoe de sonde swaerder es.⁴² Desghelijcke eest oock meerder sonde met den

34. [Vander Noot 1515]: ¶ Hoe

35. [Furter 1513] fol. F3r: wie der Seiler eyn münich by glast eyns füers vnd syn wyb by einander mit eim schwert durch stach vnd to^edto^et.

36. swert: mes [Eckrich] fol. 35c: un long cotel — [Furter 1513] fol. F3r: eyn langes schwert — In de late Middeleeuwen gaat men (ook) ‘mes’ tegen een zwaard zeggen, en hier zal het omgekeerde gebeurd zijn.

37. Ontbreekt in [Vander Noot 1515] — [Furter 1513] fol. F3r: darnach berüfft er syne nachburen

38. [Furter 1513] fol. F3r: Unnd ließ berüffen eyn gericht sich zû entschuldigen /

39. [Eckrich] fol. 35c: et son mari estoit jennes et biaux homs et preudoms et sage et riche — [Furter 1513] fol. F3r: Unnd ir man der Seyler hüpsch iung vnnd rich /

40. gheoerdent man: ordegeestelijke

41. na maech: naaste familielid

42. [Furter 1513] fol. F3r: Dann ist es eyn eewyb / vnd er eyn ordens man / ist die sünd dest gro^esser als man dann *das* durch etlich geschrifften vnd sunst wol sehen mag / wann ein frow mit jren gesipten frind oder gefattern vn-[F3v]luterkeit handlet / ye neher er jr

gheestelijcken dan met den weerlijcken, ende ooc swaerder metten gehouden dan metten ongehouden te sondighen. Dair om hoe de sonde meerder es, hoe de temptacie ende die becoringhe subtijlder ende meer ten wercke geneycht es. Midts den welcken men wel segghen mach dat de cruycke so langhe te watere gaet tot datsi breect. Dese voirnoemde oneerlijcke vrouwe hadde enen man die thienwerf scoonder ende vriendelijcker was dan de prior. Si was twewerf veronsculdicht⁴³ midts haer valsce coppelersse ende gevadere. Den brueck hairder beenen weder genesen, des si grote pine gheleden hadde, dair na viel si wederom in de oude sonde. Daer bi men mercken mach dat niet dan een ingeven des duvels en es geweest, die also de herten der gheenre die hi ontsteect, doet sondighen ende in sinen stricken doet vallen.

Aldus, mijn lieve dochteren, hebbick u bewesen doer veel exempelen uiter *Bibelen* ende uuten gheskienessen der coninghen ende uut den anderen ghescryften [k2v] hoe de sonde der oncuyscheit ende die mesdaden der oneerlijcker vrouwen voer God den heere stincken. Oock hoe de Diluvie quam ende alle de werelt verghinck. Hoe Sodoma ende Gomorra verbranden van themelsche vier ende versoncken, ende hoe so veel oerloghen, quaets, dootslaghen ende bedroeffenese doer de oncuyscheyt comen es. Daerom de heylighe maechden die inden hemel sijn, hen met vrien wille hebben laten martirizeren, liever dan si sodanighen sonde wilden consenteren noch ooc desghelijcx doer ghiften, beloften ofte eenigerande suete woerden, ghelijck hen legende uutwijst: princepalijck die legende van sinte Margriete, van sinte Katherine,⁴⁴ van sinte Lucie, vanden ellef duysent maechden ende van veel andere, dat te lanck ware al te vertellen in welcker manieren die God ghedient hebben ende alle ainvechtinghe des vleesch ende des duvels verwonnen hebben ende daer met de ewighe vruecht verwerft.

dann zû geho^crig ist / ye mer sy angefochten vnd entzündt würt /

43. veronsculdicht: met de schrik vrijgekomen

44. [Eckrich] fol. 36a: comme de Sainte Katherine, de Sainte Margarite, de Sainte Cristine, de Sainte Luce, des onze mille vierges — [Furter 1513] fol. F3v: Namlich von sant Margarethen / von sant Katherinen / von sant Lucien / von den .xj. thusent junckfrowen /

Dairom, mijn lieve dochteren, so wie hem reyn wil houden, die sal God lief hebben ende vreesen met ganser herten ende sin. Want wat quaets, wat scaden ofte wat pinen hem oock toecomt van God oft vander werelt, men sal oock⁴⁵ hertelijck bidden dach ende nacht. Ende als u q[u]ade temptacien oft aenvechtinghen toecomen, die suldi cloeckelijck wederstaen ende den staet uus levens overdincken, oock wat quaet oft oneere u daeraf comen mochte.

45. [Furter 1513] fol. F3v: Uch hie mit flissig bittend /

die haer seluen altyt vreecht totten onghemaecte
wolf Also doen oock de oneerbare vrouwen mit
haren sonden ende doer aenvechtinghen des duy
uels Ende hoe de sonde swaerder sijn hoe de duue
le meer wils ouer henlien heeft Want eest een ghe
houde vrouwe ende een gheoerdent mā des es de
sonde te grooter ghelijck men dat in scriftueren be
uint als iemant met sijn na maech oft met sijn ge
uader oncuischep bedriift ende hoet nadre maech
scap es hoe de sonde swaerder es Desghelijcke eest
oock meerder sonde met den gheestelijken dā m
den werelijken/ ende ooc swaerder metten gehou
den dan metten onghelouden te sondighen Daer
om hoe de sode meerder es hoe de temptacie ende
die becoringhe subtyloer ende meer ten werke ge
necht es. Midts den welken men wel segghen
mach dat de crupche so langhe te watere gact tot
dat si breekt Dese voirnoemde oneerlijcke vrouwe
hadde enen man die thienwerf scoonder ende vrie
delijcher was dan de prioor Si was twewerf ver
onsculdicht midts haer valste coppelerste ende ge
uadere Den bruech haerder beenē weder genesen
des si grote pine gheledē hadde Daer na viel si we
derō in de oude sonde Daer bi men merckē mach
dat niet dan een ingeuē des duuels en es geweest/
die also de herten der gheenre die hi ontsceert doet
sondighen ende in sinen stricken doet vallen. Ald
mijn lieue dochteren hebbich u bewesen doer veel
exempelen wter bibelen ende wten ghesienessen
der coninghen ende wt den anderen ghescreften

hoe de sonde der oncupſcheit ende die meſdade der
oneerlijcker vrouwen voer god den heere ſtinckē.
Oock hoe de diluue quam ende alle de werelt ver
ghinck. Hoe ſodoma ende gomorra verbranden
van hemelſche vier ende verſoncken Ende hoe ſo
veel oerloghen/quaets/dootſlaghen/ende bedroef
fenefſe doer de oncupſcheit comen es Daerom de
heylighe maechden/die inden hemel ſijn hen met
vrien wille hebben laten martirizeren/lieuer dan
ſi ſodanighen ſonde wilden conſenteren/Noch ooc
delghelijck doer ghiften/beloften ofte eeniger ande
ſuete woerden/ghelijck hen legende wtwijſe Prin
tepalijck die legende van ſinte margriete van ſin
te katherine/van ſinte lucie/vanden elſef dupſent
maechden/ende van veel andere dat te lanck wa
re al te vertellen In welcher manieren die god ghe
dient hebben/ende alle ainuechtinghe des vleech
ende des duuels verwonnen hebben/en daer mi
de ewighe vrucht verwerft Daerom mijn lieue
dochteren/ſo wie hem reyn wil houden die ſal god
lief hebben ende vreeſen met ganſer herten en ſin
Wāt wat quaets/wat ſcaden ofte wat pinen hem
oock toecome van god oft vander werelt Men ſal
oock hertelijck bidden/dach ende nacht. Ende als
v quade temptacien oft aenuechtinghen toecome
die ſuldi cloekelijck wederſtaen/ende den ſtaet wg
leuens ouerdincken/oock wat quaet oft oneere v
daer af comen mochte

DW willich v bewiſinghe geuen vandē vrou
wē die hē te houerdich ende te ouermoeidich